

1.2 Globální kapitál proti demokracii

Ideologií globálního kapitálu je neoliberalismus. Ve sporu jak legitimizovat demokracii, svobodu a dobrou společnost argumentuje, že jejich hlavními zárukami jsou soukromé vlastnictví, trh a minimální stát. Neoliberalismus nám vnucuje omezený pohled na svět: vše je podle něj záležitostí ekonomiky. Politika se tak dostává do područí neoliberálních ekonomických expertů. Tím je však vyřazena ze hry veřejnost, resp. demokratická politika jako veřejná aréna, v níž se střetávají různorodé zájmy, které je třeba sladovat.

Podívejme se, jakými lidmi se současná vládní politika obklopuje. V Bezděkové komisi pro důchodovou reformu hráli prim představitelé penzijních fondů, Národní ekonomická rada vlády se otevřela zástupcům dravých finančních skupin. Když opozice ve Sněmovně vznesla požadavek na vyslovení nedůvěry vládě Petra Nečase pro vážné podezření z korupčního jednání jednoho jejího ministra, byla kritizována za pokus ohrozit stabilitu státu, rozuměj jeho důvěryhodnost v očích ratingových agentur a zahraničních investorů!

Neoliberální ideologie se stala působivým náboženstvím našeho věku: Úspěch a peníze leží na ulici pro každého, kdo má odvahu na ně dosáhnout. Kdekdo chce věřit, že je vyvolený. Ve skutečnosti však dochází jenom k bohatnutí úzké skupiny vyvolených na úkor velké většiny ostatních. Právě zájmy této většiny musí hájit sociální demokracie. Termín „individuální svoboda“ neoliberální ideologie zneužívá jako zástěrku rostoucího sobectví. V tomto duchu například republikánská administrativa ve Spojených státech v 80. letech prosazovala politiku, že je potřeba daňovými úlevami pomáhat nejvíce bohatým, protože bohatství od nich „proteče“ k nejnižším vrstvám. V průběhu 90. let v USA uspěla politika odstavení a vyřazení regulačních brzd finančního kapitálu. Výsledkem bylo největší prohloubení sociálních rozdílů od druhé světové války a současná hluboká finanční a hospodářská krize. Tato podoba ideologie získala své četné stoupence i v postkomunistické střední Evropě.

Neoliberální ideologie mluví o minimálním státu, ovšem její praktická politika tomu zdaleka neodpovídá. V zemích, kde se prosadila, nedochází například k tomu, že by státním rozpočtem protékalo nižší procento hrubého domácího produktu. Globální kapitál potřebuje především takový stát, který si dokáže osedlat a který pracuje v jeho zájmu. Potřebuje stát, který mu umožní vstup do veřejného sektoru, ať už ve zdravotnictví, školství, důchodovém systému, nebo dokonce v bezpečnostní oblasti. Potřebuje stát, který mu umožní „dobývat rentu“. Například penzijní systém je schopen poskytnout obrovské částky, se kterými kapitál může počítat poměrně dlouhou dobu. Ti, kteří disponují miliardami, mají pak možnosti, o kterých se běžnému občanovi ani nezdá. Dokonce si mohou zajistit beztrestnost za protiprávní jednání. (Příkladem může být původně tajný dodatek smlouvy mezi společností Nomura a českým státem.)

Ideologie neoliberalismu „ospravedlňuje“ úsilí nadnárodního kapitálu ovládnout sféru státu a občanské společnosti logikou trhů a peněz. Protože nedílnou součástí občanské společnosti jsou i politické strany, cílem tohoto úsilí se stávají i ony.

Rozvolňují se vazby mezi politickými stranami a přirozenými zájmovými skupinami ve společnosti. Uvolněný prostor je vyplňován populistickými stranami založenými na marketingových principech (Forza Italia, Věci veřejné). S klesajícím počtem členů politických stran dochází k úpadku procesů vnitrostranické demokracie. Uvnitř stran vzniká jakási bizarní logika trhu, která vede k extrémním formám ohrožení vnitrostranické demokracie, jakým je zejména účelové nabírání členů, kteří v horším případě ani nemusí fyzicky existovat (fenomén černých duší a tzv. velrybaření). Jednotkou směny na trhu vnitrostranických pozic se stává počet lidí toho či onoho funkcionáře. V krajních

případech odpovídají členům (jako jednotce vnitrostranického vlivu) i finanční ekvivalenty. Politické strany se dostávají do závislosti na lobbistických a finančních skupinách. Podstatné rozhodovací procesy se přesouvají z politického jeviště do zákulisí a dostávají se tak mimo kontrolu veřejnosti.

Má-li být politika demokratická, musejí ji určovat občané-voliči, nikoliv mocné ekonomické skupiny. Demokratické procedury se dnes stávají stále více pouhou stínohrou. Demokracie je oslabovaná, dochází k jejímu tunelování - zůstává z ní jen vnější forma. Globální kapitál zbavující politiku jejího významu, obcházející a vyřazující demokratické mechanismy rozhodování je pro sociální demokracii výzvou, aby hájila autonomii politiky, vracela politice její význam a důsledně prosazovala demokratický a transparentní způsob rozhodování.

1.3 Globální kapitál proti sociálnímu státu

Sociální stát je výsledkem emancipačních a demokratizačních snah mnoha generací – úsilí o osvobození lidského jedince i společnosti od nejrůznějších forem útlaku a nespravedlnosti, úsilí o uvolnění a uplatnění lidských tvořivých sil. Je zároveň klíčovým nástrojem zajišťujícím legitimitu společenského uspořádání založeného na politické demokracii a tržní ekonomice. S nástupem neregulované ekonomické globalizace začali neoliberalové efektivnost a samotný smysl existence sociálního státu zpochybňovat. Záminkou se stalo odstraňování deficitů veřejných rozpočtů. Rostoucí deficity veřejných rozpočtů představují opravdu vážný problém, ohrožující budoucí prosperitu sociálních států a kvalitu života jejich obyvatel.

Bezkonceptní škrty ve veřejných výdajích

Neoliberalní vlády nabízejí řešení deficitů veřejných rozpočtů cestou dalšího relativního a leckdy i absolutního snižování veřejných výdajů. Výjimkou není ani Česká republika. Přitom už současnou výší veřejných výdajů ve vztahu k hrubému domácímu produktu se dnes Česká republika nachází na periferii EU. Doplácejí na to všechny významné oblasti veřejných služeb, tedy zdravotnictví, školství, kultura, sociální zabezpečení, služby zaměstnanosti, výzkum a vývoj, podpora bydlení, bezpečnost a veřejná doprava, jejich zaměstnanci – a samozřejmě především samotní občané.

Od počátku roku 2011 dochází k omezování nebo rušení sociálních dávek nabízejících pomoc a podporu potřebným, k poklesu státní podpory stavebního spoření, k omezování finanční podpory organizací občanského sektoru. Klesají rozpočty a snižují se počty pracovníků veřejného sektoru. Vláda připravuje ustavení nového soukromého pilíře důchodového pojištění s vyvedením části prostředků z veřejného fondu sociálního pojištění, další snížení stropů plateb zdravotního a sociálního pojištění vyšším příjmovým kategoriím či zavádění školného na vysokých školách. To způsobí (spolu s již dříve zavedenými poplatky za zdravotní služby a recepty) další růst napětí a deficitů v poskytování příslušných služeb a vyvolá riziko jejich úplného rozkladu v budoucnu. Protože přenáší výdajovou zátěž stále více z veřejného sektoru na jednotlivce a jejich rodiny (např. prostřednictvím zvyšování DPH) a významně podkopává jediný budoucí zdroj společenského bohatství této země – její lidský potenciál.

Přitom český sociální stát patří k nejúspěšnějším a nejefektivnějším vůbec. Deficity veřejných rozpočtů byly způsobeny nikoliv jeho smyšlenou „rozhazovačností“, nýbrž neuváženým snižováním daňových a jiných příjmů veřejných rozpočtů v minulosti a korupcí vážně zasaženým fungováním státu v oblasti jejich správy a užití. K dramatickému zvýšení deficitů došlo navíc v důsledku hospodářské krize způsobené nezodpovědnými spekulacemi soukromým kapitálem.